

Zbigniew BURSKI
Paweł BURSKI

KARNOPRAWNA ANALIZA KRADZIEŻY POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH O CHARAKTERZE ROZBÓJNICZYM, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM OBSZARÓW WIEJSKICH

Modification of crime theft of automotive vehicles
with special focus on rural areas

Wstęp

W ustawodawstwach karnych znajdują się różne sposoby konstruowania typów przestępstw rozbójniczych, co łączy się z wąskim bądź szerokim pojmowaniem mienia będącego przedmiotem ochrony oraz. Trzy podstawowe typy przestępstw rozbójniczych to: rozbój, kradzież rozbójnicza i wymuszenie rozbójnicze. Wynika to bowiem ze różnicowania środków użytej przemocy, stosownie do jej niebezpieczeństwa dla życia człowieka, a nawet czasu jej użycia.

Obowiązujący kodeks karny, wzorem kodyfikacji poprzednich, zalicza do tak pojmowanych przestępstw rozbójniczych:

- przestępstwo rozboju w jego typie podstawowym i kwalifikowanym z art. 280 §1 i 2 k.k.,
- przestępstwo kradzieży rozbójniczej z art. 281 k.k.,
- przestępstwo wymuszenia rozbójniczego z art. 282 k.k.,
- przestępstwo zaboru pojazdu mechanicznego celem krótkotrwałego użycia, kwalifikowane treścią art. 289 §3 k.k.

W analizie danych statystycznych (tab. 1 i 2) uwzględniono również kradzieże z włamaniem (art. 279 k.k.), w tym do samochodu, na tle kradzieży rzeczy (art. 278 k.k.), w tym samochodów. Scharakteryzowano również kradzież szczególnie zuchwałą przewidywaną w nowelizacji ustawy z 1997 roku.

Cel pracy

Celem niniejszej pracy jest kodyfikacja kradzieży pojazdów samochodowych o charakterze rozbójniczym, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich. Wobec danych GUS wskazujących, że około 50% pojazdów samochodowych znajduje się na obszarach charakteryzowanych jako wiejskie i miejsko-wiejskie oraz wzrastającej brutalności popełnianych przestępstw przeciwko mieniu dużej wartości, jakim są pojazdy samochodowe, istnieje potrzeba szczegółowej charakterystyki tego zjawiska. Istnieje również potrzeba właściwej interpretacji i kodyfikacji danych statystycznych GUS i policji.

Metoda i metodyka badań

W przyjętej metodzie badań uwzględniono występującą w prawie karnym charakterystykę kradzieży szczególnie zuchwałych z uwzględnieniem własnej oceny zjawiska.

W metodyce badań charakterystykę karno-prawną kradzieży poparto opracowaniem własnym danych statystycznych GUS i KG Policji z lat 1995-2001.

Karno-prawna charakterystyka kradzieży pojazdów samochodowych o charakterze rozbójniczym

Kradzież samochodu z włamaniem

Dane statystyczne policji i GUS (tab. 1) przewidują kwalifikację prawną kradzieży z włamaniem z wyszczególnieniem: „w tym kradzieży z włamaniem do samochodów”. Jest to spowodowane tym, iż olbrzymia większość spraw o kradzież samochodu to kradzież z włamaniem. Sprawca aby, dostać się do pojazdu, który najczęściej jest zabezpieczony, musi pokonać wszelkie zabezpieczenia, uruchomić samochód i odjechać.

W obowiązującym k.k. przestępstwo kradzieży z włamaniem opisane zostało w art. 279 k.k. Artykuł ten określa tylko jedną odmianę kwalifikowanego typu kradzieży, charakteryzującą się szczególnym sposobem działania sprawcy, polegającym na włamaniu. Kodeks karny nie zawiera natomiast odpowiednika drugiej odmiany kwalifikowanego typu kradzieży, określonej w art. 208 k.k. z 1969 r., tzw. kradzieży szczególnie zuchwałej.

Przedmiot ochrony przed kradzieżą z włamaniem pokrywa się z przedmiotem ochrony przestępstwa kradzieży. Kradzież z włamaniem zachodzi wtedy, gdy jej sprawca zabiera w celu przywłaszczenia rzeczy w następstwie usunięcia

przeszkody materialnej, będącej częścią konstrukcji pomieszczenia zamkniętego lub specjalnym zamknięciem tego pomieszczenia, utrudniającym dostęp do jego wnętrza. Istotnymi elementami pojęcia „włamanie” są: treść i zakres nazwy „pomieszczenie zamknięte”, w którym musi być usytuowany przedmiot zaboru, oraz sposób „zamknięcia” pomieszczenia. Wyjaśnienie bowiem tych pojęć stwarza dopiero podstawę do wysuwania zasadnych hipotez co do sposobów pokonywania przeszkody materialnej, broniącej dostępu do mienia i czasowej kolejności usunięcia przeszkody materialnej i dokonania zaboru mienia.

Tabela 1. Przestępstwa kradzieży stwierdzone w 1990 r. i w latach 1995-2001 na obszarach wiejskich, w tym pojazdów samochodowych (wg GUS i policji)

Rok	Kradzież rzeczy (art. 278.k.k) w tym samochodów				Kradzież z włamaniem (art. 279 k.k), w tym do samochodu		
	Ogółem	Na wsi		Kradzież samo- chodów szt.	Ogółem	Na wsi	
		Liczba	%			Liczba	%
1990	215431	-	-	14218	431056	-	-
1995	265421	50283	18,9	50864	304899	44143	14,4
1996	193897	31915	16,5	50799*	305703	38615	12,6
1997	221224	-	-	56799*	324017	-	-
1998	240768	37580	15,6	65399*	355176	57506	16,1
1999	245293	-	-	71543	369235	-	-
2000	309876	48413	15,6	68062**	364786	62114	17,0
2001	314800	-	-	59800	-	-	-

Tabela 2. Przestępstwa o charakterze rozbójniczym stwierdzone w latach 1990-2000r. ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich (wg GUS)

Rodzaj i kategoria przestępstwa wg. k.k. z 1997r.	1990	1995	1999	2000			Łącznie przestępstwa rozboju (L.p. 1-3)						
	Ogółem	Ogółem	Ogółem	Ogółem	Na wsi		Ogółem	Na wsi		Ogółem	Ogółem	Na wsi	
					Liczba	%		Liczba	%			Liczba	%
Rozbój (atr. 280 k.k)	15067	19618	35443	41893	3822	9,1	26257	2704	10,2	30063	34225	3706	10,8
Kradzież rozbójnicza (art.281k.k.)	468	637	1154	1362	155	11,4							
Wymuszenie rozbójnicze (art. 282 k.k)	682	6606	8187	10278	1813	17,6							
Krótkotrwały zabór pojazdu (art.279 k.k.)	17841	13626	21198	18792	1815	9,6	Uwaga: W 1999 roku przestępstwa rozboju na wsi stanowiły 9,5%						

Wytoczne Sądu Najwyższego jednoznacznie wyjaśniają, że zabór w celu przywłaszczenia samochodu z przestrzeni otwartej jest kradzieżą z włamaniem, jeśli został dokonany w następstwie przedostania się do jego wnętrza w sposób odpowiadający wyjaśnionemu już pojęciu włamania [10].

Kradzieżą zwykłą, a nie kradzieżą z włamaniem, jest też zabór w celu przywłaszczenia samochodu w następstwie wejścia do jego wnętrza bez włamania, choćby nastąpiło zerwanie zamknięcia urządzeń blokujących kierownicę.

W takim wypadku – stwierdzają wytyczne – brak znamiennej dla włamania „przeniknięcia” do pomieszczenia. Takie sytuacje nie były kontrowersyjne w dotychczasowej literaturze zagadnienia, a uznawane za kradzież zwykłą.

Należy podkreślić, że kradzież z włamaniem – co jest rzeczą oczywistą – jest przestępstwem skutkowym. Jego dokonanie następuje więc nie z chwilą włamania, lecz z chwilą zaboru mienia w celu przywłaszczenia.

Istnieje pogląd, że otwarcie samochodu podrobionym kluczem jest włamaniem do pomieszczenia [6]. Zdaniem autorów pracy świadczy to o tym, iż wybić którejś z szyb, rozprucie zamka tym bardziej może być kwalifikowane jako włamanie, niezależnie od tego czy przedmiotem kradzieży jest sam pojazd, czy inne rzeczy z wnętrza pojazdu, np. radio, fotele.

Rozbój

Intensywny rozwój technik zabezpieczania pojazdów, w szczególności samochodów wyższej klasy i luksusowych, takich jak centralne zamki na fale radiowe, immobilizery, elektroniczne odcięcie dopływu paliwa itp. spowodował, iż złodzieje samochodowi próbowali początkowo nadążyć za stale rozwijającą się techniką. Świadczą o tym niekiedy wręcz mistrzowsko dokonane włamania z użyciem skomplikowanych metod i specjalistycznych narzędzi. Z upływem czasu przestępcy przekonali się, że zbliżone efekty można uzyskać nie siląc się na opanowanie wyrafinowanych metod z użyciem skomplikowanych środków i narzędzi. Przekonali się, że można wejść w posiadanie samochodu bez naruszania wszystkich urządzeń ochronnych, żądając od właściciela samochodu wydania kluczyków od pojazdu, grożąc mu bronią lub nożem. Sposób okazał się równie skuteczny, a zarazem prosty.

Skomplikowane i złożone techniczne metody realizacji przestępstw zostały więc często zastąpione przez proste, aczkolwiek nieraz brutalne i okrutne sposoby działania, które dla przestępców okazały się nie mniej skuteczne od metod wyrafinowanych i skomplikowanych [2].

Do stosunkowo nowych objawów przestępczości w naszym kraju można zaliczyć napady na znajdujące się w drodze pojazdy mechaniczne [4, 7].

W obowiązującym kodeksie karnym przestępstwo rozboju (art. 280 k.k.) polega na zabraniu cudzej rzeczy ruchomej w celu przywłaszczenia przy użyciu jednego z trzech wymienionych w przepisie sposobów:

- używając przemocy wobec osoby,
- grożąc natychmiastowym użyciem takiej przemocy,
- doprowadzając człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności.

Wg Hanauska za Łagodzińskim [9] przemocą jest takie oddziaływanie środkami fizycznymi, które, uniemożliwiając lub przełamując opór zmuszanego, ma albo nie dopuścić do powstania lub wykonania jego decyzji, albo przez aktualnie wyrządzaną dolegliwość, nastawić tę decyzję w pożądanym przez sprawcę kierunku. Przemocą jest zawsze aktywne zachowanie człowieka, oddziałujące

siłą fizyczną na inną osobę. Formy i sposoby tegoż fizycznego oddziaływania mogą być zróżnicowane.

Użycie przemocy wobec osoby w rozumieniu art. 280 k.k. to takie zastosowanie siły fizycznej wobec innej osoby, które zmierza do przełamania oporu pokrzywdzonego. Zastosowanie siły fizycznej wobec innej osoby może przybrać postać zamachu na zdrowie lub nawet na życie. Do zakwalifikowania użycia siły fizycznej jako przemocy wobec osoby wystarczy zwykle naruszenie nietykalności cielesnej, byleby zmierzało ono do przełamania jej oporu. Opór ten może być rzeczywisty lub tylko spodziewany. Pokrzywdzony może też nie stawiać żadnego oporu [4].

Groźba użycia przemocy wobec osoby stanowi drugi z alternatywnych sposobów popełnienia rozboju. Polega ona na groźeniu pobiciem, spowodowaniu uszkodzenia ciała lub zastosowaniu innej formy przemocy fizycznej, przy czym groźba ta nie musi być, podobnie jak przy bezpośredniej przemocy, skierowana do osoby, której rzecz sprawca chce zagarnąć, ale może np. dotyczyć obecnej przy zdarzeniu osoby najbliższej. Forma wyrażenia groźby nie jest ustawowo określona, nie musi więc być przez sprawcę wypowiedziana, a wystarczy, że jednoznacznie wynika z zachowania się sprawcy.

Kolejna forma zachowania się sprawcy polega na doprowadzeniu pokrzywdzonego do stanu bezbronności lub nieprzytomności. Mogą to być nie tylko sposoby polegające na zastosowaniu przemocy fizycznej lub groźby natychmiastowego jej użycia. Doprowadzeniem do nieprzytomności będzie także np. odurzenie pokrzywdzonego środkiem narkotycznym, natomiast spowodowanie bezbronności może nastąpić np. w wyniku związania ofiary. Czyli doprowadzenie do stanu nieprzytomności oznacza wywołanie zakłóceń czynności psychicznych w całkowitym lub znacznym stopniu. Na skutek tych zakłóceń osoba władająca rzeczą nie może rozpoznać znaczenia swego postępowania ani nim pokierować.

Przestępstwo określone w art. 280 §1 k.k. zagrożone jest karą pozbawienia wolności od lat 2 do lat 12. Uprzywilejowany typ rozboju jako wypadek mniejszej wagi (art. 280 §1 w zw. z art. 283 k.k.) zagrożony jest karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Przestępstwo rozboju jest najniebezpieczniejszym z przestępstw związanych z kradzieżą samochodu. Zamach skierowany jest nie tylko na zabór auta, ale i przeciwko życiu i zdrowiu kierowcy i pasażerów.

W 1999 policja odnotowała 30 573 rozboje, był to wzrost o 38,9% w stosunku do roku 1998. Wykrywalność tych przestępstw wynosi 44,5% Jest to spadek w stosunku do roku 1998 o 6,9% [7].

Kradzież rozbójnicza

Kradzież rozbójnicza polega na zastosowaniu przez sprawcę kradzieży przemocy wobec osoby, groźby jej natychmiastowego użycia albo doprowadzenia człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności w celu utrzymania się w posiadaniu zabranej rzeczy (art. 281 k.k.). Jest to więc konstrukcja nawiązująca do opisu

sposobu działania sprawcy rozboju. Występuje jednak zasadnicza różnica między tymi przestępstwami, która polega na kolejności zastosowania tych środków rozbójniczych. Przy rozboju służą one do obezwładniania lub pokonania oporu pokrzywdzonego w celu dokonania zaboru (tzn. są stosowane przed lub w trakcie dokonywania zaboru), natomiast przy kradzieży rozbójniczej sprawca dokonuje zaboru bez użycia przemocy lub groźby, natomiast stosuje taki środek działania po dokonaniu kradzieży, aby utrzymać się w posiadaniu skradzionej rzeczy. Należy dodać, że w tym przestępstwie przemoc lub groźba jej użycia mogą być zastosowane nie tylko wobec pokrzywdzonego kradzieżą, lecz także wobec osób trzecich. Jeżeli chodzi o kradzież rozbójniczą samochodu, najczęściej występuje sytuacja, gdy złodziej samochodowy dokonał już włamania, znajduje się w pojeździe, a następnie dostrzeżony przez właściciela samochodu, przechodnia lub funkcjonariusza policji, próbuje odjechać, potrącając interweniującego.

Kradzież rozbójnicza jest przestępstwem złożonym, gdyż w jej ustawowym opisie mieszczą się znamiona kradzieży (art. 278 §1 k.k.) i groźby karalnej lub zmuszania (art. 190 i 191 §1 k.k.). Z tego powodu przestępstwo to jest przestępstwem powszechnym, z tym jednakże ograniczeniem, że może je popełnić jedynie osoba, która uprzednio dokonała kradzieży i znajduje się w posiadaniu zabranej rzeczy.

Przestępstwo opisane w art. 281 k.k. jest występkiem zagrożonym karą pozbawienia wolności od roku do lat 10. W przypadku działania sprawcy w celu osiągnięcia korzyści majątkowej albo, gdy sprawca nie działał w takim celu, lecz korzyść majątkową osiągnął, sąd może na podstawie art. 33 §2 k.k. wymierzyć obok kary pozbawienia wolności grzywnę.

Zabór w celu krótkotrwałego użycia

W obecnie obowiązującym kodeksie karnym z 1997 r. przestępstwo zaboru pojazdu mechanicznego w celu krótkotrwałego użycia zostało uregulowane w art. 289. Przestępstwo to jest szczególną odmianą tzw. kradzieży używania (*furtum usus*), zwanej w ustawodawstwie wykroczeniem (art. 127 k.w.). Czyn przestępczy z art. 298 k.k. dotyczy natomiast tylko pojazdów mechanicznych [5].

Na tle art. 289 k.k. daje się wyróżnić przestępstwo uprowadzenia pojazdu w typie podstawowym (art. 289 §1 k.k.) oraz w typach kwalifikowanych (art. 289 §2 i 3 k.k.).

Przestępstwo typu podstawowego popełnia ten, kto zabiera w celu krótkotrwałego użycia cudzy pojazd mechaniczny. Zabór polega na działaniu, za pomocą którego sprawca zmienia dotychczasowy stan władztwa nad pojazdem, czyli pojazd będący w obcym władztwie przenosi we władztwo swoje. Natomiast sformułowanie „krótkotrwałe użycie pojazdu” oznacza chwilowe, zgodne z przeznaczeniem, wykorzystanie zdolności poruszania się pojazdu mechanicznego do zaspokojenia własnej lub cudzej potrzeby.

W tym miejscu należy się zastanowić nad sensem tworzenia różnych postaci tego przestępstwa. Już samo wprowadzenie przestępstwa polegającego na krótkotrwałym użyciu pojazdu mechanicznego budzi w doktrynie i u przedsta-

wicieli praktyki kontrowersję. Należy rozważyć czy ma to swoje uzasadnienie tak dla sprawności ścigania tych przestępstw, jak i gwarancji procesowych. Art. 53 kodeks stanowi, że sąd wymierza karę, uwzględniając m.in.: motywację i sposób zachowania się sprawcy, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa. Sąd bada, czy po popełnieniu przestępstwa (użyciu pojazdu) został on odwieziony na miejsce, pod dom właściciela, w pobliże komisariatu policji, centrum miasta, czy został porzucony w lesie, gdzie mógł doznać uszkodzeń.

W związku z tym, jeżeli sąd bierze pod uwagę wyżej wymienione okoliczności to czy jest potrzeba tworzenia odrębnych typów tego samego przestępstwa. Istnieje niebezpieczeństwo stworzenia zbyt kazuistycznego uregulowania. Zdaniem autorów ustawodawca zbyt ograniczył w tym przepisie swobodne uznanie sądu.

Przestępstwo uprowadzenia pojazdu w typach kwalifikowanych może być popełnione przez:

- 1) pokonanie zabezpieczenia pojazdu,
- 2) zabranie pojazdu znacznej wartości,
- 3) porzucenie pojazdu w stanie uszkodzonym lub w takich okolicznościach, że zachodzi niebezpieczeństwo utraty lub uszkodzenia pojazdu albo jego części lub zawartości,
- 4) zabranie pojazdu przy użyciu groźby natychmiastowego jej użycia albo doprowadzenia człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności.

Ad 1. Podstawą kwalifikacji przestępstwa określonego w pierwszym członie §2 art. 289 k.k. jest sposób popełnienia zaboru. Ma on być połączony z pokonaniem zabezpieczenia pojazdu przed jego użyciem przez osobę nieupoważnioną.

Pokonanie zabezpieczenia pojazdu zachodzi wtedy, gdy: dostęp do urządzeń pozwalających na uruchomienie silnika jest broniący oraz sprawca przewyższa przeszkodę broniącą dostępu do tych urządzeń.

Pokonanie zabezpieczenia jest wyraźnym przełamaniem woli właściciela (posiadacza pojazdu), który nie chce dopuścić do niego osoby postronnej. Oczywiście, wola ta musi być wyrażona w sposób jednoznaczny. I tak na przykład zamknięcie samochodu na zwykłą klamkę bez kluczyka nie może być traktowane jako zabezpieczenie pojazdu. Pokonanie zabezpieczenia nie musi być połączone z użyciem znacznego wysiłku fizycznego. Wystarczy bowiem przewyciężyć to, co utrudnia dostęp do pojazdu. Będzie więc pokonaniem zabezpieczenia nie tylko działanie polegające na przewyciężeniu przeszkody przez jej uszkodzenie, np. wyłamanie klamki drzwi samochodu, lecz także przewyciężenie przeszkody w inny sposób, np. przez wyłączenie autoalarmu. Sposoby pokonania zabezpieczenia pojazdu mogą być różnorodne. Tytułem przykładu można tu wymienić: wyłamanie zamka blokującego układ kierowniczy motocykla – uruchomienie silnika za pomocą drutu; usunięcie przyrządu unieruchamiającego koło kierownicy samochodu – uruchomienie silnika za pomocą dopasowanego kluczyka; wybite bocznej szyby samochodu; otwarcie od wewnątrz jego drzwi; wyrwanie stacyjki – uruchomienie silnika przez zwarcie instalacji elektrycznej; otwarcie drzwi samochodu i uruchomienie silnika za pomocą dopasowanego kluczyka.

Ad 2. Elementem kwalifikującym jest tu wartość zabranego pojazdu, która musi być znaczna. Pojazdem stanowiącym mienie znacznej wartości jest pojazd, którego wartość w chwili zaboru przekracza dwustukrotną wysokość najniższego miesięcznego wynagrodzenia (art. 115 §5 k.k.). Najniższe wynagrodzenie, stosownie do art. 774 Kodeksu pracy, określa w drodze zarządzenia Minister Pracy i Polityki Socjalnej. Wartość uprowadzonego pojazdu powinna być oceniona przez zasięgnięcie opinii biegłego.

Ad 3. Przyjęcie tego typu kwalifikowanego jest zdeterminowane koniecznością łącznego wystąpienia dwóch warunków: po dokonaniu zaboru musi nastąpić porzucenie pojazdu oraz spełniony musi być co najmniej jeden człon alternatywy, a mianowicie pojazd musi być uszkodzony lub też muszą powstać okoliczności zagrażające niebezpieczeństwem utraty lub uszkodzenia pojazdu albo jego części lub zawartości. Stwierdzenie jedynie faktu porzucenia pojazdu, bez wskazania okoliczności tego porzucenia, oznacza ustalenie jedynie warunku koniecznego, który nie jest warunkiem wystarczającym do przyjęcia kwalifikacji prawnej czynu z art. 289 §2 k.k.

Znamię czynnościowe „porzuca” oznacza działanie, polegające na opuszczeniu i oddaleniu się od pojazdu, a więc na pozostawieniu go bez wymaganego zabezpieczenia „swemu losowi”.

Kodeks, wśród alternatywnie ujętych warunków porzucenia, w pierwszej kolejności wymienia uszkodzenie pojazdu. Rzecz należy uważać za uszkodzoną wówczas, gdy straciła choćby na pewien czas swoje dotychczasowe znaczenie majątkowe. Uszkodzenie jest to oddziaływanie na substancję rzeczy, powodujące zmianę, rozbicie, rozproszenie tej substancji lub dołączenie do niej szkodliwych ciał obcych, które wpływa ujemnie na wartość bądź też użyteczność rzeczy [8]. Według autorów niniejszej pracy uszkodzenie pojazdu jest to oddziaływanie na jego substancję, powodujące zmianę właściwości pojazdu w postaci naruszenia jego całości lub poszczególnych elementów, które wpływa ujemnie na wartość bądź też użyteczność pojazdu.

Z pojazdem w stanie uszkodzonym będziemy zatem mieli do czynienia zarówno wtedy, gdy pojazd uszkodzono w całości lub w istotnych jego częściach, bez których całość nie może odpowiadać swemu przeznaczeniu, jak i wtedy, gdy uszkodzono jakąkolwiek część składową pojazdu. Przyjęcie, że pojazd jest w stanie uszkodzonym wymaga ustalenia, że dokonana zmiana substancji pojazdu wpływa ujemnie na jego wartość lub użyteczność.

Ustawa nie uzależnia uszkodzenia od określonych przyczyn, nie mówi o sprawcy, który uszkadza pojazd, ale o sprawcy, który pojazd porzuca w stanie uszkodzonym. Uszkodzenie może zatem być wynikiem czynu sprawcy, innych osób lub skutkiem oddziaływania siły wyższej.

Ad 4. Strona przedmiotowa rozbójniczego uprowadzenia pojazdu składa się z dwóch części: pierwsza dotyczy dokonania zaboru pojazdu, druga zaś – szczególnych środków, jakimi posługuje się sprawca w celu dokonania zaboru, a mianowicie użycia przemocy lub groźby natychmiastowego jej użycia albo doprowadzenia człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności. Zastosowanie tych szczegól-

nych środków musi poprzedzać zabór pojazdu bądź nastąpić z nim jednocześnie. Warto też nadmienić, że znamię czynnościowe „zabiera” odnosi się tu zarówno do sytuacji, gdy sprawca własnoręcznie zabiera pojazd, jak i do sytuacji, gdy pokrzywdzony sam wydaje napastnikowi żądany pojazd. Przez groźbę jako element przestępstw rozbójniczych rozumie się takie oddziaływanie na psychikę człowieka, które wzbudza w nim obawę, że jest narażony na niebezpieczeństwo.

Oprócz przemocy i groźby natychmiastowego jej użycia, środkiem działania sprawcy dokonującego rozbójniczego uprowadzenia pojazdu może być doprowadzenie człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności. Wchodzi tu w grę podjęcie takich działań, które nie polegają na użyciu przemocy, a pozbawiają człowieka możliwości przeciwdziałania zaborowi pojazdu.

Skutkiem przestępstwa z art. 289 §3 k.k. jest objęcie zabranego pojazdu we władztwo przez sprawcę. Samo użycie przemocy, groźby natychmiastowego jej użycia albo doprowadzenie do stanu nieprzytomności lub bezbronności, jeżeli sprawca nie zdołał zawładnąć pojazdem, stanowi jedynie usiłowanie rozbójniczego uprowadzenia pojazdu.

Uprowadzenie pojazdu we wszystkich jego postaciach w razie popełnienia na szkodę osoby najbliższej ścigane jest na wniosek pokrzywdzonego (art. 289 §5 k.k.). Regulacja ta budzi istotne zastrzeżenia w przypadku rozbójniczego uprowadzenia pojazdu [8].

Próba porównania przestępstwa kradzieży z przestępstwem zaboru w celu krótkotrwałego użycia pojazdu mechanicznego

Pojazd mechaniczny jest takim przedmiotem czynności wykonawczej, który doskonale nadaje się do przywłaszczenia, jak i do krótkotrwałego użycia (tab. 1 i 2).

Wyrażenie „cudzy pojazd” oznacza pojazd należący do innej osoby niż sprawca. Przyjmuje się, że cudzym jest także – w odpowiedniej części – ten pojazd, którego sprawca jest współwłaścicielem, a nadto, że nie są cudzymi pojazdy porzucone, których posiadania właściciel świadomie się wyżył.

Zabór, o którym mowa w art. 278 §1 k.k. i 289 §1 k.k., ma być bezprawny, to znaczy bez żadnej do tego podstawy i bez zgody osoby władającej pojazdem. Tak więc sprawca, który zabiera pojazd za zgodą właściciela nie dopuszcza się kradzieży ani też uprowadzenia pojazdu.

Zarówno kradzież (art. 278 §1), jak i uprowadzenie pojazdu (art. 289 §1) należą do grupy przestępstw kierunkowych, czyli przestępstw o szczególnej stronie podmiotowej, to jest takich przestępstw, do których znamion należy określony cel działania. W przypadku kradzieży pojazdu chodzi o cel jego przywłaszczenia, a w przypadku uprowadzenia pojazdu – o cel jego krótkotrwałego użycia. Cel nadaje tym przestępstwom szczególny sens, jest tym znamieniem ustawowym, które wybija się wśród pozostałych na plan pierwszy. Inaczej

mówiąc – decydujące tu jest nie to, że sprawca zabiera cudzy pojazd, ale to, że czyni to w określonym celu.

Kryterium rozróżnienia między kradzieżą a uprowadzeniem pojazdu jest cel zaboru. Przyjmuje się, że celem działania jest pożądaný (przyszły) stan rzeczy, do którego osiągnięcia (realizacji) świadomie dąży sprawca. Ten przyszły stan rzeczy, uświadamiany sobie przez sprawcę, nie istnieje ani w chwili podejmowania przez niego zamiaru popełnienia przestępstwa, ani w chwili, w której przystępuje on do jego realizacji. Warto też pamiętać, że przez cel działania nie należy rozumieć celu ostatecznego, jaki przyświeca sprawcy, ale cel znamionujący czyn zabroniony, ten zaś może być w oczach sprawcy celem pośrednim – drogą dla dalszego celu.

Do okoliczności, które z reguły świadczą o zamiarze krótkotrwałego użycia można przykładowo zaliczyć porzucenie pojazdu lub poczynienie zabiegów, by pojazd znalazł się ponownie we władztwie osoby uprawnionej. Natomiast o zamiarze przywłaszczenia mogą świadczyć takie okoliczności jak np.:

- podjęcie czynności zmierzających do zbycia lub zamiany pojazdu,
- zaprzeczenie praw właściciela,
- przerobienie cech identyfikacyjnych pojazdu (przebicie numerów silnika lub podwozia),
- przedsięwzięcie czynności zmieniających wygląd pojazdu,
- demontaż części pojazdu.

W doktrynie prawa trafnie też wskazywano, że możliwe jest przyjęcie przestępstwa jako kradzieży, gdy zabrane w celu użycia mienie – według zamiaru sprawcy – ma być zwrócone właścicielowi po znacznym lub zupełnym zużyciu.

Kradzież szczególnie zuchwała

Kwalifikowany typ przestępstwa jako kradzieży szczególnie zuchwałej został wprowadzony do polskiego ustawodawstwa przez kodeks karny z 1969 r. Obecnie obowiązujący kodeks karny nie przewiduje tego typu przestępstwa. W praktyce sądowej zuchwałość sprawcy kradzieży uznaje się za okoliczność obciążającą przy wymiarze kary (art. 53 k.k.). Jednakże projekt nowelizacji kodeksu karnego przewiduje wprowadzenie tego typu przestępstwa do k.k. z 1997 r [12]. Dlatego kradzież szczególnie zuchwała pojazdu mechanicznego zostanie omówiona w paru zdaniach.

Do kwalifikacji czynu jako kradzieży szczególnie zuchwałej niezbędne jest wypełnienie przez sprawcę wszystkich znamion ustawowych kradzieży [3] oraz dodatkowych znamion dotyczących szczególnej zuchwałości. W tej sytuacji wszystkie ustalenia, odnoszące się do wykładni znamion przestępstwa kradzieży, mają bezpośrednie zastosowanie do wykładni przepisu penalizującego kradzież szczególnie zuchwałą. Zbędne więc byłoby powtarzanie tych ustaleń; na-

leży zatem ograniczyć się do problematyki wykładni znamion „szczególnej zuchwałości” kradzieży.

Definicja pojęcia szczególnej zuchwałości jest nader trudna ze względu na ocenny charakter używanych określeń. Pojęcie „zuchwałość” jest wyjątkowo wieloznaczne i nieostre, podobnie jak przysłówek „szczególnie”, mający charakter wybitnie ocenny.

Sąd Najwyższy próbował definiować „szczególną zuchwałość” jako takie zachowanie się sprawcy, które wykazując intensywność lub wyzywającą i lekceważącą postawę wobec otoczenia, obliczone jest na zastraszenie lub zaskoczenie tegoż otoczenia. I. Andrejew (za [10]) uważa, że kradzież jawna, dokonana na oczach innych ludzi, w szczególności właściciela samochodu, obliczona na takie ich zaskoczenie lub zastraszenie, że nie będą mogli ująć sprawcy, jest kradzieżą szczególnie zuchwałą. Natomiast dokonanie kradzieży samochodu potajemnie, z nastawieniem do ucieczki w razie dostrzeżenia jej przez innych ludzi, nie jest kradzieżą szczególnie zuchwałą.

Wydaje się słusznym wprowadzenie pojęcia kradzieży szczególnie zuchwałej do kodeksu karnego, ale z jednoczesnym sprecyzowaniem jej znamion np. jako definicji legalnej.

Podsumowanie

Ustawodawcza analiza kodyfikacji kradzieży samochodów o charakterze rozbójniczym wobec nasilania się tego zjawiska stanowi istotne zagadnienie w polskiej motoryzacji. Pozwala na właściwe zinterpretowanie stosowanych kar w zależności od istniejących sytuacji zaboru mienia.

Dane statystyczne zawarte w niniejszym opracowaniu potwierdzają konieczność nowelizacji kodeksu karnego i wskazują na istnienie tego problemu również na obszarach wiejskich. Przy ogólnym wzroście kradzieży rzeczy, w tym samochodów o około 49,5% w omawianym przedziale czasu (1996-2001), na obszary wiejskie przypada od 15,5 do 16,5%. Natomiast łącznie przestępstwa o charakterze rozbójniczym na wsi stanowiły w latach 1996-98 od 9,5 do 10,8% ogółu robojów dotyczących zaboru mienia, w tym pojazdów samochodowych. Według przyjętej kodyfikacji na kradzież z włamaniem przypada 17,6%, a krótkotrwały zabór pojazdu 9,6%.

Wobec perspektywy dalszego wzrostu liczby pojazdów samochodowych i innych jezdniowych środków transportowych zaplecza technicznego rolnictwa oraz skupieniu się organów ścigania (szczególnie CBS) na znacznie większej przestępczości w miastach, zjawisko kradzieży z robojem będzie długo stanowić znaczne zagrożenie dla bezpieczeństwa mienia na obszarach wiejskich.

Piśmiennictwo

1. Bogdan G i inni (red. A. Zoll): Kodeks karny Komentarz, Kraków 1999.

2. Burski Z., Burski A., Bielecki T.: Zastosowanie mechanoskopii do identyfikacji oznaczeń pojazdów w polskiej motoryzacji. Politechnika Krakowska, Czasopismo techn., Interkonmot, 98.
3. Burski Z., Burski P.: Charakterystyka przestępstwa kradzieży środków technicznej obsługi rolnictwa w polskim ustawodawstwie karnym Probl. Inż. Rol. Wyd. PAN 2003 (w druku).
4. Chybiński O.: Rozbój w teorii i praktyce. Warszawa 1975.
5. Gardocki L.: Prawo Karne. Warszawa 1998.
6. Górniok O., Hoc S., Przyjemski S.M.: Kodeks karny Komentarz, t III, Gdańsk 2000.
7. <http://www.kgp.gov.pl> – strona internetowa zespołu prasowego Komendy Głównej Policji
8. Kunze E.: Kwalifikowane postacie zaboru pojazdu mechanicznego celu krótkotrwałego użycia. Palestra 5-6, 32-37, 1999.
9. Łagodzinski S.: Przestępstwa rozbójnicze – Wybrane zagadnienia. Prokuratura i Prawo. 11-12, 1999.
10. Marek A., Plywaczewski E., Peczeniuk A.: Kradzież i paserstwo mienia prywatnego. Warszawa 1985.
11. Marek A.: Prawo karne. Warszawa 2000.
12. Projekt ustawy o zmianie ustawy: kodeks karny, kodeks postępowania karnego, kodeks wykonawczy i innych ustaw z dnia 25 stycznia 2000 r.

Streszczenie

W pracy przedstawiono problem kradzieży samochodów w Polsce na podstawie kwantyfikacji stosowanej w ustawodawstwie karnym. Charakterystykę prawną zjawiska poparto danymi statystycznymi GUS i policji.

Summary

The paper presents the problem of automotive vehicles theft in Polish motorization in the codification used in penal legislation. The legal characteristics of the problem has been illustrated with the GUS and police statistics.

Recenzent: